

GWALTOWNIK (120) *sb m*

a *pochylone, o jasne.*

sg N gwałtownik (47). ◇ *G* gwałtownika (2). ◇ *D* gwałtownikowi (1). ◇ *A* gwałtownika (9). ◇ *I* gwałtownikiem (6); -em (1), -(e)m (5). ◇ *pl N* gwałtownicy (21). ◇ *G* gwałtowników (9); -ów (4), -(o)w (5). ◇ *D* gwałtownik(o)m (8). ◇ *A* gwałtowniki (14). ◇ *I* gwałtowniki (1) *WerGośc*, gwałtownikami (1) *CzechEp*. ◇ *L* gwałtownikach (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Dokonywający przemocy; grabieżca, rozbójnik, rabuś; violator Mącz, Calep, Cn; temerator Mącz, Cn; grassator Mącz; praedo Calep (90)* : a yefly bąndzye thak prawda thedy gwalthownyk bądzye powynyey placyzcz wśzythka skodą zobv stron nakogo gwalthv dowyodą *MetrKor* 34/135v, 34/135v; Ten był mąż śtateczny á miłośnik śprawiedliwości, rad śie zaftauiał przeciw gwałtownikom czyniącim krzywdę vbogim. *BielŻyw* 167; *BierRozm* 14; *LibLeg* 11/153; *LubPs* ee2, ee2v; tedy ten co mu weźmie gwałtem Woły/ ma gwałt oświadczyć zá táki gwałt ma gwałtownik dádz od koźdego Wołu zá dzień dwa grofzá zwiną śzełci grzywień *UstPraw* Bv; A iefliby ktemu co żyto bierze tákie wzięto przy onym życie konie y co inśzego [...] á iefliby ktorego z tych gwałtownikow zábito/ tedy ten co zábiye vchodzi karánia *UstPraw* I3v, Bv, I3v [2 r.]; *BielKron* 324v *marg*, 375v; *Mącz* 148d, 442c, 498b; *BudBib* I 311c *marg*; *ModrzBaz* 8 [2 r.]; *CzechEp* 165 [2 r.]; coź wygra/ gdy gwałtowniká do tego przypędzi/ że go wywołáią z źiemie/ poniewaź wywołáncy v was triumphuią/ á *exequutia* śię ná nich nie dzieie? *GórnRozm* H4v, B4 [2 r.], H4v [3 r.], L; *ActReg* 17; *Calep* 831b, 1126b; A Iź częłtę gwałty poddánym náłzym z fąśiedzkich państw, przez niektóre gwałtowniki śie dzieią/ á zwłaćzá z Śláfká y z Węgier *SarnStat* 304; á iefli kogo ráni/ ná gárdle niech będzie karan. A tákowi gwałtownicy przez Stárośtę mieyfćá álbo Burgrábięgo niech będą zátrzymáni y wľadzeni *SarnStat* 495; o męzobóyfctwie y o pomocnikach tákowęgo gwałtowniká. *SarnStat* 505, 471 [2 r.], 495 *żp*, 503, 504 [2 r.], 506 [2 r.] (24); Iákoź tákie deśpekty potykáią Bogá w Domách ś. iego/ tákże teź Bog one rády obráca w zwády/ iż co Seymik ábo Seym/ to w Polfzce gorzey: y Boże day lepiej záginęły/ niż tákie bydź máią. Bo powłtanie ná fądzie Bozym ofłátnim/ przeciw takim gwałtownikom/ ono Pogáństwo Philiftnow *PowodPr* 53, 67.

gwałtownik czego (5): Stárośtá winien gwałtowniki fądów hánować. *SarnStat* 495. *Cf Wyrażenie.*

W połączeniach szeregowych (14): Człowiek bywa gniewliwy barzo/ nie ludzki/ niezgodny/ pragnący zwady, y śmierci ludzkiej/ gwałtownik/ niefromieźliwy/ drapieźny/ waleczny, śmiały/ ziedney fekty ku drugiey latwie przyłtanie. *FalZioł* V 51; *BielKron* 443v; Ale gdy morderzá albo gwałtowniká iákiego álbo zápaláćzá miałł álbo iáwnego złoczyńcę iákiego tráćą/ thedy thu widamy iż to ludzie y chwałą y s tego śie ráduią. *RejAp* 154; *RejPos* 250; Przeciwno gwałtownikom/ cudzołóźnikom/ y złodźieiom [*in violentos, in adulteros, in fures*]. *ModrzBaz* 77, 11v, 60; *CzechEp* 11; *WerGośc* 212 [2 r.]; Czego pińmo święte zábraniáiąć/ zaufzniki/ obmowce/ gwałtowniki/ pyfzne/ chłubne/ etc. godne być śmierci opowieda *Phil* Q2; tákowy gwałtownik y naiędznik y *raptor* dóbr [...] ma vtráćić pocźciwość y wśzyłtki dobrá które trzyma *SarnStat* 1169, 1171; *PowodPr* 53.

Wyrażenie: praw. »gwałtownik domu, przezpieczeństwa domowego« (2 : 2): Item/ iż częłtokroć Gwałtownicy domów [*violatores domorum JanStat* 589] fwoie obrony práwné przekłádáli *SarnStat*

932; á obwiniony iáko gwałtownik przełpieczeństwá domowégo [*violator securitatis domesticae JanStat* 589] ná gárdle ma bydź karan. *SarnStat* 932, 505, 506.

Szereg: »najeznik i gwałtownik« (2): rofkázuiąc to [...] / áby tákowych najezników / y gwałtowników żaden záchowywáć / y w dóm íwóy przyiyimowáć nie śmiał *SarnStat* 304 [*idem*] 1219. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

W przen (1): kroleństwo niebiełkie gwałt ćierpi / á gwałtownicy [*violenti*] porywáią ie (*marg*) To ieft, kroleństwá niebieskiego gwałtem dobywáią: á ci ktorzy fię do niego gwałtem drą. (-) *WujNT Matth* 11/12.

Przen: *Ten, który tendencyjnie lub fałszywie interpretuje [czego]* (6) : Tyć niewłtydliwi gwałtowniczy Teftamentv bożego / łzczyre a prawdziwe łłowa boże / y piłmo święte / na rozvmy łłwoie wykráczáią *SeklWyzn E; LubPs O marg, bb4v marg; iz zá* tákimi łpráwámi nie máłz więłszych łłowá Bożego gwałtownikow nad nie. *CzechEp* 91.

Szereg: »fałszerz a gwałtownik« (1): Abowiem oto powłtali wnet fáłłzerze á gwałtownicy łłowá łzczyre⁶⁰ Páńłkiego *RejAp* 57.

W charakterystycznych połączeniach: gwałtownik słowa bożego (pańłskiego) (3), testamentu (bożego) (3).

a. *Zmuszający kobietę siłą do stosunku płciowego; constuprator Calep, Cn; stuprator Calep; compressor, corruptor iuvenis, expugnator pudicitiae, stuprosus Cn (9) : MetrKor* 34/135v [2 r.]; Kiedy by kto biáłą głowę zgwałcił w lefie [...] / ktorego gwałtu gdy dowiedzie oná biáłą głowá onymi wieśniáki / tedy tego gwałtowniká gárdło ná náłzey łáłce / á ná woli przyiaćioł tey biáley głowy *UstPraw* B2, B2; *RejZwierc* 33v.

Wyrażenie: »gwałtownik biáłych głow (albo panienek), panien, panienski« [szyk 3 : 2] (3 : 1 : 1): Mężoboycá / gwałtownik Pánien / y ktorzyby ná cudzołłctwie był poimány / tákowi máią być łćięći iáko nápiłfano. *GroicPorz* ii4, ii4 *marg; UstPraw* I3; *Constuprator* – Biáłłich głow albo panienek gwałtownik. *Calep* 250a, 1013a.

2. *Postępujący wbrew przyjętym normom prawnym lub moralnym (30) : BibRadz* 1.Tim 1/13; Dziękiuie temu ktorzy mię vmocnił Chriřtułowi Ieřułowi Pánu náłzemu / iz mię zá wiernego poczytał / ná włługowánie połtánowiłłzy. ktorzym był pierwey bluźnierzem / y prześláďowcá / y gwałtownikiem [*contumeliosus*]: áłem otrzymał miłóřierdzie Boże *WujNT* 1.Tim 1/13.

gwałtownik czego (21): *BielKron* 108v; A ieřłizeř zły á gwałtownik powinności łłwoiey / tedyř dan ieft ná pomłte iáko bicź ludowi Bożemu *RejPos* 253; Práwá pogáńłkie ná gwałtowniki małżeńłtwá. *RejZwierc* A5v; *BudBib Eccli* 29/24; A iz nam nie zlecono nowych rzeczy nie stanowic tylko Proceřsum o Exequutioné przeciww gwałtownikom Confaederatıey dawney namowic. *ActReg* 18, 17, 21; *SarnStat* 1163. *Cf Wyrażenia*.

W charakterystycznych połączeniach: gwałtownik ugzekucyjej (2), konfederacyje, małżeńłstwa, powinności, prawdy, rozkazania, sprawiedliwóci (2).

Wyrażenia: »gwałtownik pospolitego pokoju« = *pacis communis violator JanPrzyw* (6): Henrykus Kfiáże Brunłłzwickie [...] dał łie łam w więźenie z łtářłzym łynem / gdy tho Ceřářzowi powiadali / żáďáli aby był wywołán iáko gwałtownik pospolitego pokoiá / á ktorzy teź dekrety Ceřářłkiego

nieflucha *BielKron* 224, 224; *StryjKron* 587; *GórnRozm* K4v; Iż ieſliby kto w zbroi álbo zbroią/ które záſiadania álbo zwády iakié w łobie nieſć będą/ ná przerzeczone Séymy álbo do łádów przyſzedł: táki iáko gwałtownik poſpolitégo pokoju ná gárdle niech będzie karan *SarnStat* 946, 782.

»gwałtownik prawa, uchwały, ustawy, zakonu« = *violator edicti Modrz* [szyk 5 : 3] (2 : 1 : 1 : 1 : 1): Qweſtu próznego ſfukáya ci wſſyſcy grzeſſnicy/ Ktorzy ſá zakonu twego yáwni gwałtownicy *LubPs* bb4v; *BielKron* 108v; *KwiatOpis* B; *BudBib Eccli* 19/20[21]; *ModrzBaz* 139v; będzie miał y niech ma moc ſam Woiewodá/ onó imáć/ zádzierzywáć/ iáko gwałtowniki práwá *SarnStat* 385, 918, 926.

Szeregi: »odszczepieniec a gwałtownik« (1): [Grzegorz VII] przeciw odſzczepieńcom á gwałtownikom koſcielnym bárzo ſie záſtáwiał. *BielKron* 177.

»gwałtownik a skaźca (a. przekaźca)« (2): Słyźąc to Trybuni [...] wołáli pomſty ná Koriolaná/ iáko ná gwałtowniká práwá á ſkaźce miáſtá *BielKron* 108v; *SarnStat* 1163.

Synonimy: 1. *inwazor, łupieżca, mężobojca, morderz, najeznik, pustoszyciel, raptor, turbator, zabijacz*; a. *swowolnik*; 2. *burzyciel, przekaźca, skaźca*.

Cf **GWALCERZ**, **GWALCICIEL**

AL